

Positionpaper ROC de Leijgraaf

Hoorzitting 09-09-2016

Burgerschapsvorming en diversiteit

Inhoudsopgave

Inleiding.....	2
Waarom bestaat er een kloof tussen werelden die elkaar niet meer begrijpen en hoe worden die botsende waarden binnen scholen bespreekbaar gemaakt?	3
Is de kloof tussen werelden die elkaar niet meer begrijpen erger dan vroeger? Wat is de mogelijke impact van deze ontwikkeling (op de lange termijn)?	3
Hoe gaan docenten, schoolleiding en schoolbesturen om met botsende waarden?.....	4
Welke rol spelen ouders en zorginstanties bij botsende waarden?	6
Hoe geven scholen invulling aan democratische waarden die ons binden, zoals waardigheid, vrijheid en rechtvaardigheid?.....	6

Inleiding

Voor u ligt het position paper ter voorbereiding op de hoorzitting, met de leden van de vaste commissie voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, van 9 september a.s. Tijdens deze hoorzitting staan de onderstaande vragen centraal;

Hoofdvraag

Waarom bestaat er een kloof tussen werelden die elkaar niet meer begrijpen en hoe worden die botsende waarden binnen scholen bespreekbaar gemaakt?

Deelvragen:

1. Is de kloof tussen werelden die elkaar niet meer begrijpen erger dan vroeger? Wat is de mogelijke impact van deze ontwikkeling (op de lange termijn)?
2. Hoe gaan docenten, schoolleiding en schoolbesturen om met botsende waarden?
3. Welke rol spelen ouders en zorginstanties bij botsende waarden?
4. Hoe geven scholen invulling aan democratische waarden die ons binden, zoals waardigheid, vrijheid en rechtvaardigheid? Het gaat daarbij om de wijze waarop binnen de school wordt omgegaan met informatie, zowel uit traditionele informatie als sociale media, het begrip neutraliteit en het verschil tussen feiten en meningen.

Het CVB van ROC de Leijgraaf zal in dit paper haar standpunt kenbaar maken. ROC de Leijgraaf typeert zichzelf als een moderne kennisonderneming voor en door de regio Noordoost Brabant. Hier kunnen jongeren en volwassenen op ieder moment in hun leven terecht voor een praktijkgerichte mbo-opleiding, deeltijd havo en vmbo-t en volwasseneducatie. De mbo-afdeling van ROC de Leijgraaf is ondergebracht in de volgende vier afdelingen : Techniek & Samenleving, Economie & Bedrijf en Horeca & Toerisme en Mens & Maatschappij en Loopbaancentrum.

In de paper zal eerst worden ingegaan op de hoofdvraag om vervolgens te pogen een antwoord te geven op de deelvragen.

Waarom bestaat er een kloof tussen werelden die elkaar niet meer begrijpen en hoe worden die botsende waarden binnen scholen bespreekbaar gemaakt?

Binnen de Leijgraaf constateren wij een minder verdraagzaamheid naar het anders zijn. Onderliggende oorzaken zijn waarschijnlijk heel divers. Voor het mbo speelt in ieder geval mee dat binnen het ROC sowieso sprake is van een grote diversiteit in de populatie leerlingen. Diversiteit in niveaus, culturele achtergronden, maatschappelijke positie, leeftijd etc. Binnen de muren van de schoolorganisatie ontstaan verschillende groepen en moeten al die groepen zich tot elkaar verhouden in een fase waarin de eigen identiteit minder duidelijk is ontwikkeld. Leerlingen benoemen dat de verschillende groepen niet makkelijk 'vermengen'. Er is een scheiding naar cultuur, naar afkomst en achtergrond. Een mbo is als het ware een afspiegeling van de maatschappij. Daarnaast is er in het onderwijs een segregatie gaande waardoor een groot deel van onze leerlingen zich aan de verkeerde kant van de kloof denken te bevinden en zich op achterstand voelen staan. Hierbij speelt mogelijk de wijze waarop in de samenleving gesproken wordt over het mbo, hoog- en laagopgeleid, kansrijk en kansarm een rol. Het onvoldoende erkend en gewaardeerd voelen is een gevoel wat bij mbo-leerlingen vaker aanwezig lijkt te zijn.

Het niet verdraagzaam zijn naar het anders zijn is vanzelfsprekend een zorgelijke ontwikkeling waarin een ROC vanuit haar maatschappelijk opdracht een rol heeft te vervullen. Deze opdracht is duidelijk herkenbaar in de drievoudige kwalificatieplicht en meer specifiek in de (aangescherpte) kwalificatie-eisen loopbaan- en burgerschap. De ontwikkeling van loopbaan- en burgerschapsvaardigheden wordt binnen de Leijgraaf ingebed in het gehele onderwijs. Daarbij kiezen wij er nadrukkelijk voor om de ontwikkeling van loopbaan- en burgerschapsvaardigheden niet alleen als een apart vak, of in ROC overstijgende activiteiten/projecten of als instrument 'weg te zetten', maar ook om het te integreren in het gehele onderwijs.

Aan het beroepsgerichte onderwijs bij de Leijgraaf ligt de begeleidingsmethodiek loopbaanleren ten grondslag waarbij grote waarde wordt gehecht aan de persoonlijke en pedagogische relatie van de opleiders met leerlingen. In deze veilige relatie krijgt de leerling het vertrouwen en de ruimte om ervaringen op te doen, hierbij te experimenteren met gedrag, daarop te reflecteren om daarna vervolgstappen te zetten. De coach begeleidt de leerling bij dit proces.

Is de kloof tussen werelden die elkaar niet meer begrijpen erger dan vroeger? Wat is de mogelijke impact van deze ontwikkeling (op de lange termijn)?

Tijdens gesprekken met verschillende vertegenwoordigers in de organisatie wordt benoemd dat de kloof, tussen werelden die elkaar niet meer begrijpen, in ieder geval explicieter en zichtbaarder is dan vroeger. Uit diverse interne onderzoeken blijkt dat leerlingen uitgesproken zijn in hun afkeuring en intolerantie als het gaat om bijvoorbeeld homoseksualiteit, antisemitisme, asielzoekers etc. Een collega verwoordt dit mooi; *'er is weinig verdraagzaamheid naar het anders zijn'*. Uit gesprekken met leerlingen blijkt dat zij zich niet altijd begrepen, erkend en gewaardeerd voelen. Dit speelt een rol in hoe zij de omgeving waarnemen en hoe zij zich hierover uitlaten. Ook speelt de thuissituatie en de peergroep, én de wijze hoe daar gesproken wordt, een grote rol.

De identiteit is volop in ontwikkeling en blijkt een complex en kwetsbaar proces te zijn waarbij gevoelens van onzekerheid, gedesoriënteerd zijn, er niet bij horen een rol kunnen spelen bij het waarnemen van een complexe, veranderende samenleving. Bovendien blijkt dat het brein, van de leerling die veelal op het mbo zit, nog te rijpen¹ tot de late adolescentie voor de processen die juist gevraagd worden om als volwaardig burger te kunnen participeren aan de samenleving.

Ongenuanceerd gedrag representeert niet altijd wat de leerling feitelijk denkt/voelt. Dit wordt zichtbaar als men abstracte problematiek 'dichtbij brengt' en hierover in gesprek gaat met leerlingen. Zoals bijvoorbeeld het thema vluchtelingen. In een les, op televisie, op Internet is het voor veel leerlingen een 'ver van mijn bed show' waar ze weinig mee kunnen en die onzekerheid en angst oproept.

Maar als leerlingen feitelijk in aanraking komen, in gesprek gaan met een (jonge) vluchteling en zijn verhaal, is het een mens, een jongere zoals zij. Herkenbaar, identificeerbaar en daarmee kan empathie en nuance ontstaan.

Het niet verdraagzaam zijn naar het anders zijn is vanzelfsprekend een zorgelijke ontwikkeling. Toenemende intolerantie kan leiden tot spanningen en escalatie in een klas, binnen een school en in een samenleving.

Hoe gaan docenten, schoolleiding en schoolbesturen om met botsende waarden?

ROC de Leijgraaf hecht grote waarde aan een veilig schoolklimaat waar respectvol omgegaan wordt met diversiteit. Zij ziet het als haar maatschappelijke opdracht om leerlingen op te leiden voor een beroep, een vervolgopleiding en tot burgers, die volwaardig deelnemen aan de maatschappij.

De opleider, en de coach in het bijzonder, begeleidt/ondersteunt de leerling bij zijn totale ontwikkeling;

1. de beroepsidentiteit
2. de persoonlijke identiteit
3. de loopbaancompetenties
4. de burgerschapsvaardigheden

Zoals gezegd voor ROC de Leijgraaf is de ontwikkeling van loopbaancompetenties en burgerschapsvaardigheden onlosmakelijk verbonden met de beroeps- en persoonlijke ontwikkeling. Op haar beurt maken de democratische waarden weer een onderdeel uit van de ontwikkeling van de loopbaancompetenties en burgerschapsvaardigheden.

De ontwikkeling van loopbaancompetenties en burgerschapsvaardigheden wordt binnen de Leijgraaf ingebed in het gehele onderwijs. Daarbij kiezen wij er nadrukkelijk voor om de ontwikkeling van loopbaancompetenties en burgerschapsvaardigheden niet alleen als een apart vak, of als ROC overstijgende activiteiten/projecten of als instrument 'weg te zetten', maar in het gehele onderwijs in te bedden.

---

¹ Zo ontwikkelt de prefrontale cortex zich pas goed tijdens de late adolescentie voor onder andere de volgende processen (Jolles, 2007):

- ✚ Planning en programmering van het eigen gedrag, cognitieve controle,
- ✚ Inhibitieprocessen, impulsremming, filtering,
- ✚ Cognitieve flexibiliteit en het wisselen van concept,
- ✚ Evaluatie van het eigen gedrag in relatie tot sociale normen,
- ✚ Sociale monitoring, evaluatie van intenties en beleving van anderen,

Aan het beroepsgerichte onderwijs ligt de begeleidingsmethodiek loopbaanleren ten grondslag waarbij grote waarde wordt gehecht aan de persoonlijke en pedagogische relatie van de opleiders met leerlingen. Het wezenlijk ontwikkelen van democratische waarden vindt ons inziens het beste plaats in een veilige omgeving waar nadrukkelijk ruimte is voor echt persoonlijk contact. Waar een open (socratisch) gesprek gevoerd kan worden over gedrag en onderliggende motieven. Waar oog is voor drijfveren van de leerling en waardering is voor zijn (persoonlijke) ontwikkeling. Maar waar ook grenzen worden gesteld.

Vaak wordt gezien dat dit 'goede gesprek' plaats vindt/plaats moet vinden op de niet geformaliseerde momenten. Het meest krachtige effect gaat uit van het gesprek wat plaats vindt als het er voor de leerling het meest toe doet. Op basis van zijn concrete ervaring, indruk, leefwereld, vragen etc. Denk hierbij aan tijdens de stage, een beroepsgerichte les, praktijksimulatie, Nederlands, tijdens een ontmoeting op de gang etc. Dan is er urgentie, leeft het en is het makkelijk concreet (dicht bij) te maken. Als opleider moet je deze momenten kunnen pakken en je rol flexibel kunnen hanteren. Waarbij de invulling van deze rol een grote diversiteit kent -rolmodel, verstrekker van informatie, activator, begeleider, raadgever, gids, uitdager, monitor, facilitator, diagnosticus, evaluator en reflectieve denker (Taks M. , 2003). Afhankelijk van de mogelijkheden en behoeften van de leerling c.q groep moet je als opleider schakelen tussen deze rollen. Hiermee ligt een brede opdracht bij opleiders in het mbo. Niet alleen vakbekwaamheid/vakinhoud maar ook aandacht & ruimte voor de vorming van de beroeps- /identiteit.

In de praktijk blijkt dit voor een groep opleiders een complexe opdracht te zijn die ook als conflicterend ervaren kan worden met de andere (wettelijke) eisen. Men ervaart niet altijd de 'speelruimte' die nodig is om hier adequaat op te reageren.

Ook ontbreekt bij een groep opleiders de handelingsbekwaamheid. Daarnaast blijkt ook dat de visie op het (beroeps-)onderwijs én op de eigen rol van invloed is op de manier waarop opleiders invulling geven aan deze opdracht. Er is een groep docenten die vanuit hun rolopvatting met name wil/kan acteren op de overdracht van het vak/beroep (content en didactiek) en minder de ontwikkeling van de totale persoonlijkheid.

Tot slot zijn de eigen waarden en reflectie op eigen handelen van opleiders van belang. Een opleider heeft een voorbeeldfunctie en faciliteert het gesprek. De opleider kan deze rol alleen vervullen als hij/zij de eigen waarden (h)erkent, waar deze waarden op gestoeld zijn en hoe deze het eigen handelen beïnvloeden. Maar ook als hij/zij zich kan verplaatsen in de waarden en het handelen van anderen.

Welke rol spelen ouders en zorginstanties bij botsende waarden?

De koers van alle ROC's en in het bijzonder van ROC de Leijgraaf is gericht op een breed opleidingsaanbod voor de regio te realiseren op het gebied van middelbaar beroepsonderwijs, vavo en volwasseneneducatie, gericht op *een leven lang leren!* ROC de Leijgraaf stelt zich tot doel om naast een goed opgeleide beroepsbevolking, ook te werken aan sociale cohesie. Sociale cohesie kan alleen tot stand gebracht worden als er een goede relatie is met alle ketenpartners. Ouders en zorginstanties spelen daar sowieso een belangrijke rol bij maar zeker als het gaat om botsende waarden.

Het complexe proces van persoonlijke ontwikkeling van de leerlingen vindt nooit alleen plaats op school. Aan de dialoog, tussen leerling, ouders en school wordt grote waarde gehecht. Zeker als er sprake is van botsende waarden. Ook hier speelt de opleider en de coach in het bijzonder een belangrijke rol. De coach vormt de verbindende schakel tussen de leerling, ouders en de interne en externe zorgstructuren.

Ondersteuning vanuit zorginstanties, maar ook vanuit de interne en externe zorgstructuur, is noodzakelijk omdat, zeker in de meer complexe situaties, de opleider inhoudelijke en morele ondersteuning moet krijgen om zijn rol goed in te kunnen vullen.

Hoe geven scholen invulling aan democratische waarden die ons binden, zoals waardigheid, vrijheid en rechtvaardigheid?

Zoals aangegeven beschouwt ROC de Leijgraaf de ontwikkeling van de loopbaancompetenties en burgerschapsvaardigheden als een integraal onderdeel van het beroepsonderwijs. Op haar beurt maken de democratische waarden weer een onderdeel uit van de ontwikkeling van de loopbaancompetenties en burgerschapsvaardigheden.

De ontwikkeling van loopbaan- en burgerschapsvaardigheden wordt binnen de Leijgraaf ingebed in het gehele onderwijs. Daarbij kiezen wij er nadrukkelijk voor om de ontwikkeling van loopbaan- en burgerschapsvaardigheden niet alleen als een apart vak, of als ROC overstijgende activiteiten/projecten of als instrument 'weg te zetten', maar in het gehele onderwijs in te bedden.

Een paar voorbeelden: Debatteren, De Leeuwenkuil en loopbaan oriëntatie begeleiding (LOB).

Docenten Nederlands en Burgerschap leren in de vorm van workshops eerst 'zelf debatteren' en maken zo kennis met nieuwe didactische werkvormen die zij kunnen doorontwikkelen en toepassen in het onderwijs. Het ontwikkelen van de technische kant van het debatteren (de 'vorm') past binnen de doelen van het onderdeel Spreekvaardigheid van het vak Nederlands. Burgerschap is bij uitstek een onderdeel waarin de inhoudelijke kant van het debatteren aan bod komt. Voor leerlingen die zich hierin extra willen ontwikkelen, creëren we vervolgens de mogelijkheid aan een debatgroep en debatwedstrijden deel te nemen.

Een ander voorbeeld is de Leeuwenkuil (waarvoor Dragon's den als inspiratie heeft gediend) waarin leerlingen ideeën pitchten voor de verbetering van onderwijs. De Leeuwenkuil wordt georganiseerd door leerlingen van de opleiding communicatie. Een jury bestaande uit (oud-) leerlingen beoordeelt de ideeën en bepaalt de winnaar. De winnaar wordt vervolgens betrokken in de concrete opvolging en implementatie van het idee.

Aan het beroepsgerichte onderwijs bij de Leijgraaf ligt de begeleidingsmethodiek loopbaanleren ten grondslag waarbij grote waarde wordt gehecht aan de persoonlijke en pedagogische relatie van de opleiders met leerlingen. Iedere leerling heeft een coach die hij wekelijks persoonlijk ziet. In deze veilige relatie krijgt de leerling het vertrouwen en de ruimte om ervaringen op te doen, hierbij te experimenteren met gedrag, daarop te reflecteren om daarna vervolgstappen te zetten. De coach begeleidt de leerling bij dit proces. Hierbij kan de leerling reflectieve en zelfsturende vaardigheden ontwikkelen. De ontwikkeling van deze vaardigheden geeft de leerling ook handvatten om volwaardig te deel te nemen aan de samenleving.

De opleider staat er niet alleen voor! Voor de ontwikkeling van loopbaancompetenties en burgerschapsvaardigheden bij leerlingen worden opleiders begeleid en ondersteund door intervisie, feedback en klassenbesprekingen in het resultaatverantwoordelijke team, door panelgesprekken met de klassenvertegenwoordigers, door de interne en externe zorgstructuur, door informele gesprekken met onderwijsmanagers, directeuren en CvB over o.a. de driehoek vakmanschap, pedagogiek en didactiek, door training en scholing, door interne en externe experts, door de fysieke aanwezigheid van conciërges (in plaats van toegangspoortjes) etc.